

Nr 242.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående ströängars utbytande mot annan mark; given Stockholms slott den 4 april 1917.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed

dels inhämta riksdagens yttrande över bilagda förslag till kungörelse angående ströängars utbytande mot annan mark;

dels ock föreslå riksdagen medgiva, att den ersättning för odling m. m., som jämlikt 7 § i den föreslagna kungörelsen skall gäldas vid ströängs utbytande mot annan mark, ävensom ersättning till syneman enligt 19 § andra stycket i samma kungörelse må utgå från förslagsanslaget till skiften och avvitringar.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

K. Dahlberg.

Förslag

till

Kungörelse

angående ströängars utbytande mot annan mark.

Häri genom förordnas som följer:

1 §.

På Kungl. Maj:t ankommer att, när i något fall särskilda omständigheter påkalla indragande till kronan av en eller flera till fastighet inom Västerbottens eller Norrbottens läns lappmark hörande, å kronomark belägna ströängar, förordna, att prövning av fråga om ängarnas utbytande mot annan mark skall äga rum medelst avvitringsförfarande enligt denna kungörelse.

2 §.

Då Kungl. Maj:t meddelat förordnande, som i 1 § avses, skall Kungl. Maj:ts befallningshavande uppdraga åt lantmätare att med biträde av två för lantmåteriförrättningar utsedde gode män verkställa förrättning enligt denna kungörelse.

Avser förordnandet ängar, hörande till mera än en fastighet, varde särskild förrättning hållen för en var av fastigheterna; dock äge lantmätaren att, innan förrättningen företages eller under dess gång, besluta, att utbytesfrågan skall för fastigheter, som tillhöra samma skifteslag, handläggas i ett sammanhang, där sådant kan medföra lättnad i handläggningen eller främja vederlagets utläggande på lämpligt sätt.

3 §.

Lantmätaren skall utsätta tid för förrättningen samt minst fjorton dagar förut låta därom uppläsa kungörelse i kyrkan i den församling, där fastigheten är belägen. Lantmätaren avlåte ock med posten minst trettio dagar förut kallelse till fastighetens ägare; dock vare, där denne icke har känt hemvist inom riket eller han vistas utom riket, sådan kallelse icke erforderlig.

4 §.

Vederbörande revirförvaltare skall såsom kronoombud föra talan vid förrättningen, och varde han i god tid av lantmätaren kallad.

Avser förrättningen ecklesiastikt hemman, göre lantmätaren i god tid anmälan därom hos Kungl. Maj:ts befallningshavande i syfte att allmänt ombud må förordnas att vid förrättningen bevaka hemmanets rätt.

5 §.

Vid ägoutbyte, som i denna kungörelse avses, skall i vederlag för ströäng lämnas mark, som är odlad eller till odling tjänlig och har det läge, att den lämpligen kan läggas till fastigheten, eller ock äng eller röjningsland, som med hänsyn till sitt läge icke kan anses medföra större kostnader i bruket än ströängen.

I den mån är erforderligt för bildande av regelbundna gränser kring vederlagsmark, som nu är nämnd, må jämväl skogsmark ingå i vederlaget.

6 §.

Ströäng och dess vederlag skola vara av samma värde i penningar enligt uppskattning efter ty här nedan sägs.

Till grund för värderingen skall läggas den stadigvarande behållna avkastning, ägorna anses kunna årligen giva, därvid röjningsland och till vederlag utsedd odlingsmark uppskattas efter den avkastning, som erhålles efter verkställd röjning eller odling. Vid beräkning av behållen avkastning från ströäng eller från äng eller röjningsland, som lämnas i vederlag, skall hänsyn tagas till själva bärgningskostnaden men icke till kostnaden för höets hemforsling.

Är vederlagsmark skogbeväxt, varde jämväl skogsbeståndet taget i beräkning vid vederlagets uppskattning.

7 §.

Går odlingsmark i byte mot ströäng, vare fastighetens ägare berättigad till ersättning för vederlagsmarkens torrläggning, uppodling och första begödsling, så ock för mistad avkastning under den tid, som åtgår till dess marken kan försättas i behörigt skick. Lämnas röjningsland i vederlag, njute fastighetens ägare ersättning för röjningskostnaden och för mistad avkastning under den tid, som erfordras för röjningens verkställande.

Utgöres utbytt ströäng av röjningsland, utgår icke ersättning, som nu är stadgad.

8 §.

Uppgår odlingsersättning till mera än trehundra kronor, vare fastighetens ägare icke berättigad att uppbära mera än hälften av ersättningsbeloppet med mindre han med intyg av syneman, som Kungl. Maj:ts befallningshavande på ansökan förordnat, styrker, att å fastigheten utförts förbättringsarbeten till värde, som motsvarar ersättningens belopp.

9 §.

Då mark, som lämnas i vederlag för ströäng, tages i bruk såsom åker eller äng, vare fastighetens ägare berättigad att efter anvisning av vederbörande skogstjänsteman från kronomark erhålla nödigt virke till första uppförande av såväl erforderliga lador å marken som stängsel kring densamma.

10 §.

Har ströäng, som hör till jordbruksfastighet, den beskaffenhet och det läge, att den väl lämpar sig att odlas och brukas under fastigheten, må mot bestridande av fastighetens ägare utbyte av ängen icke verkställas, såvida icke fastigheten efter bytet har i behåll ouppodlad men lätt odlingsbar mark, som kan lämna minst en och en halv gång så stor avkastning, som beräknats för ängen.

11 §.

Där med hänsyn till här förut givna föreskrifter hinder möter för utbyte av ströäng i dess helhet, må bytet, när så finnes lämpligen kunna ske, inskränkas till viss del av ängen.

12 §.

Yppas i fråga om rägång eller annat tvist, som hindrar förrättningens gång och icke kan genom lantmätarens och gode männens bemedling i godo biläggas, skola sakägarna hänvisas att vid allmän domstol utföra tvisten, och skall förrättningen under tiden vila.

13 §.

Sedan samtliga på frågan om ägoutbytet inverkan omständigheter blivit utredda, skall skriftligt utlåtande uppsättas och av såväl lantmätaren som gode männen underskrivas. Utlåtandet skall därefter av lantmätaren föredragas å sammanträde med sakägarna, och varde därvid tillkännagivet vad de enligt 16 § hava att iakttaga i fråga om påminnelseers avgivande.

14 §.

Finna lantmätaren och gode männen, att ägoutbyte bör äga rum, har lantmätaren att omedelbart utstaka och rörlägga gränserna för det område kronan skall avstå. Finnes ströäng böra allenast delvis ingå i ägoutbyte, skall jämväl gränsen mot den del av ängen, som icke utbytes, utstakas och rörläggas.

Lantmätaren har ock att upprätta karta och beskrivning över föreslaget ägoutbyte, därvid dock iakttages, att ströäng, som skall utbytas, icke må kartläggas, där den till läge och gränser kan tillförlitligen bestämmas genom hänvisning till nummer och annan beteckning, varunder ängen upptagits vid avvitrering eller annan lantmäteriförrättning.

15 §.

Då ägoutbyte finnes böra äga rum, skall ett exemplar av protokoll över förrättningen jämte därtill hörande handlingar och karta före årets utgång bevisligen tillställas fastighetens ägare eller, om dennes vistelseort ej är känd eller han vistas utom riket, någon, som är boende å fastigheten, eller en av grannarna. Avser förrättningen flera fastigheter, skall protokoll jämte handlingar och karta tillställas den, som vid förrättningen utsetts att för gemensam räkning mottaga desamma.

16 §.

Utlåtandet jämte protokoll ävensom karta och beskrivning varde tillika med bevis om delgivning, som i 15 § avses, av lantmätaren insända till Kungl. Maj:ts befallningshavande; och meddele lantmätaren samtidigt revirförvaltaren därom underrättelse.

Då handlingarna inkommit, meddele Kungl. Maj:ts befallningshavande beslut i ärendet, dock ej förrän fyrtifem dagar förflutit.

Intill dess ärendet blivit avgjort, stånde sakägare fritt att däringiva påminnelser till Kungl. Maj:ts befallningshavande. Revirförvaltaren må ock inom samma tid avgiva påminnelser, när han finner skäl därtill föreligga; och äge han i ty fall på anmälan få handlingarna sig tillställda från Kungl. Maj:ts befallningshavande.

Då beslut meddelats, låte Kungl. Maj:ts befallningshavande ofördröjligen detsamma tillställas såväl revirförvaltaren som fastighetens ägare.

17 §.

Talan mot Kungl. Maj:ts befallningshavandes beslut må fastighetens ägare föra hos Kungl. Maj:t genom besvär, vilka skola ingivas till Kungl. Maj:ts befallningshavande sist å sextionde dagen från delfående av beslutet.

Å kronans vägnar må talan hos Kungl. Maj:t fullföljas av advokatfiskalen i kammarkollegium, såframt revirförvaltaren därom hos honom gör framställning samt han finner synnerliga skäl föreligga att draga saken under Kungl. Maj:ts prövning; och varde i ty fall besvären ingivna till Kungl. Maj:ts befallningshavande sist å sextionde dagen från det revirförvaltaren erhöi del av beslutet. Revirförvaltaren har, där han finner synnerliga skäl påkalla sakens fullföljande hos Kungl. Maj:t, att i god tid före besvärstidens utgång till advokatfiskalen ingiva skriftlig framställning av sagda skäl ävensom Kungl. Maj:ts befallningshavandes beslut och handlingarna i ärendet, vilka för sådant ändamål skola på anmälan tillhandahållas honom av Kungl. Maj:ts befallningshavande.

När besvär av fastighetens ägare till Kungl. Maj:ts befallningshavande inkommit, har Kungl. Maj:ts befallningshavande att låta besvären jämte övriga handlingar tillställas advokatfiskalen. Angår beslutet flera fastigheter, varde besvären tillställda jämväl enskild sakägare, vars rätt kan beröras av desamma. Äro besvär anförda av advokatfiskalen, varde de genom Kungl. Maj:ts befallningshavandes försorg tillställda den, vars rätt kan beröras av besvären.

Sedan delgivning av besvär sålunda ägt rum, må förklaring avgivas inom tid, som av Kungl. Maj:ts befallningshavande bestämmes. Efter förklaringstidens utgång varde handlingarna av Kungl. Maj:ts befallningshavande jämte eget utlåtande insända till Kungl. Maj:t.

18 §.

Då beslut om ägoutbytes verkställande äger laga kraft, har Kungl. Maj:ts befallningshavande att teckna bevis därom å kartan samt ombesörja, att domänstyrelsen och revirförvaltaren erhålla kännedom om ägoutbytet, så ock till länets lantmäterikontor överlämna handlingar och karta i ärendet.

19 §.

Kostnad till lantmätare och gode män ävensom till erforderlig hantlangning, så ock andra löpande utgifter för förrättning enligt denna kungörelse skola bestridas av allmänna medel enligt föreskrifter, som meddelas av Kungl. Maj:t.

Ersättning till syneman, som omförmäles i 8 §, utgår av allmänna medel enligt femte klassen i gällande resereglemente.

20 §.

Vad i denna kungörelse är stadgat om ägare av fastighet, skall, där fastigheten utgöres av nybygge eller boställe, äga tillämpning å nybyggaren eller boställshavaren.

21 §.

Såsom särskild fastighet anses i denna kungörelse ej annan ägolott än den, som tillkommit genom avvitrting, laga delning, ägostyckning eller jordavsöndring.

22 §.

Uppkommer i sammanhang med nu pågående avvitrtingsförrättning för upplåtelse av nybyggen fråga om ströängs utbytande mot kronomark, skola de i 5—11 §§ här förut givna föreskrifter lända till efterrättelse.

I den mån tillgång ej finnes å mark, som enligt första stycket av

5 § skall gå i vederlag för ströäng, må i dess ställe lämnas skogsmark; dock må, där ängen tillhör fastighet, som är avsedd för självständigt jordbruk, sådant byte äga rum allenast så framt bytet provas ej för-
anleda, att antalet å fastigheten vinterfödda kreatur måste för framtiden minskas.

23 §.

Vad i skiftesstadgan föreskrives angående lantmåteriförrättningar i allmänhet skall, i den mån här förut givna bestämmelser ej annat för-
anleda, äga tillämpning i avseende å avvitringsförrättning enligt denna kungörelse.

24 §.

Genom denna kungörelse upphävas, såvitt rör ägoutbyten, varom här förut är stadgat, bestämmelserna i §§ 19—21 i stadgan den 30 maj 1873 om avvitring i Västerbottens och Norrbottens läns lapp-
marker i vad dessa bestämmelser äro stridande mot vad denna kungörelse innehåller.

*Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 4 april
1917.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern SWARTZ,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena LINDMAN,
Statsråden: VON SYDOW,
STENBERG,
FALK,
HAMMARSTRÖM,
EMIL ERICSSON,
ÅKERMAN,
CARLESON,
HANS ERICSON,
DAHLBERG.

Chefen för jordbruksdepartementet statsrådet Dahlberg anförde:

I skrivelse den 18 september 1914 anhöll riksdagen, att Kungl. Maj:t måtte dels låta verkställa en allmän undersökning rörande statens för kolonisationsändamål tillgängliga och därtill tjänliga marktillgångar i de sex nordligaste länen och dels låta undersöka och utreda, i vilken utsträckning och på vilka villkor möjlighet lämpligen måtte kunna beredas för upplåtande till odlingslägenheter eller under äganderätt av de å kronoparker inom de sex nordligaste länen befintliga s. k. disponerade ströängar.

Med anledning härav lämnades den 11 juni 1915 åt dåvarande chefen för jordbruksdepartementet nådigt bemyndigande att tillkalla sakkunniga för biträde inom departementet vid uppgörande av förslag till plan för en allmän undersökning rörande statens för kolonisationsändamål tillgängliga och därtill tjänliga marktillgångar inom de sex nord-

Bihang till riksdagens protokoll 1917. 1 saml. 203 häft. (Nr 242.) 2

ligaste länen med undantag av trakterna ovan odlingsgränsen i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker; och utsågos härtill f. d. justitierådet friherre E. Marks von Würtemberg, ledamoten av riksdagens första kammare filosofie doktorn Paul Hellström, förste lantmätaren Karl Grubbström, överjägmästaren Anders Holmgren och filosofie doktorn E. Haglund. Vid det tillfälle, då detta bemyndigande meddelades, anförde departementschefen, att undersökningens främsta syfte vore att möjliggöra en överblick av den inom kronomarker belägna jord — de s. k. ströängarna däri inbegripna — som under en närmare framtid lämpligen kunde användas till utläggande av jordbrukslägenheter. Sedan ett dylikt undersökningsarbete utförts, vore tiden inne att taga under omprövning bland annat vilka åtgärder borde vidtagas för beredande av rättslig möjlighet att vid jordbrukslägenheters bildande tillvarataga för odling tjänliga ströängar.

I skrivelse den 13 december 1915 till departementschefen anförde nämnda sakkunniga bland annat, att med hänsyn till angelägenheten av att kolonisationsspörsmålet icke alltför länge hölles svävande, den erforderliga utredningen om möjligheten att göra ströängarna disponibla för odling syntes böra utan dröjsmål påbörjas och fortgå samtidigt med den undersökning av kolonisationsmark, som de sakkunniga hade sig anbefallt att planlägga, och hemställde de sakkunniga alltså, huruvida icke sådan utredning borde omedelbart anbefallas.

Med föranledande av denna hemställan uppdrog departementschefen jämlikt nådigt bemyndigande den 31 december 1915 åt de sakkunniga att jämte hovrättsassessorn A. E. Rodhe verkställa utredning angående beredande av rättslig möjlighet att vid bildande av odlingslägenheter i Norrland och Dalarna tillvarataga för odling tjänliga ströängar.

I skrivelse den 24 februari 1917 hava de sakkunniga meddelat, att det uppdrag, de sakkunniga sålunda erhållit i fråga om ströängar, ännu icke kunnat slutföras, men att de sakkunniga trots det vara angeläget, att redan innan deras huvudsakliga förslag avgåves vissa bestämmelser komme till stånd, som gjorde det möjligt för kronan att i särskilda fall genom ägoutbyte komma i besittning av ströängar, och hade de sakkunniga fördenskull utarbetat ett härtill syftande förslag till kungörelse angående ströängars utbytande mot annan mark, vilket jämte motiv överlämnades till departementschefen.

Över förslaget, vilket tillika med motiv finnes fogat vid detta protokoll, hava utlåtanden inforrats från Kungl. Maj:ts befallningshavande i Västerbottens och Norrbottens län, lantmäteristyrelsen, domänstyrelsen samt kammarkollegium och äro dessa utlåtanden numera inkomna.

Angående de skäl, som föranlett de sakkunniga att framlägga föreliggande förslag, hava de sakkunniga i motiven anført bland annat följande:

»Skall tanken på en kolonisation av kronomarkerna få någon större betydelse, är det enligt de sakkunnigas mening nödvändigt, att de ströängar, som finnes lämpade till odling, varda av kronan förvärfvade i syfte att med tillägg av fastmark upplåtas till nya lägenheter.

Beträffande sättet för ängarnas återförvärfvande ligger det nära till hands att tänka sig en indragning genomförd på ungefärligen samma grundval som genom den av Kungl. Maj:t den 30 december 1916 utfärdade kungörelsen om tilläggsavvittring i vissa delar av Västerbottens läns lappmark är fastställd beträffande ströängar ovan odlingsgränsen i nämnda lappmark. Ett återförvärfvande skulle i så fall tillgå på det sätt, att staten lämnade viss ersättning i penningar för ängarna men sörjde för att denna ersättning alltid bleve använd till odling eller annan förbättring å de fastigheter, dit ängarna hört.

De sakkunniga äro ej heller främmande för en dylik anordning, och utredningar angående dess genomförbarhet äro av de sakkunniga påbörjade. Tydligt torde emellertid vara, att densamma, därest den överhuvud skulle befinnas vara att förorda, icke under alla förhållanden är ur statens synpunkt tillfyllestgörande. Särskilt må i avseende härå erinras, att en dylik anordning icke gör det möjligt för kronan att omedelbart komma i besittning av alla för dess syften behöfliga ängar utan förutsätter, att ströängsinnehavaren får tillgodonjuta avkastningen från ängarna under så lång tid som skäligen kan anses åtgå till dess han utfört odlingsarbete, vilket skall bereda honom ersättning för den bortfallande höavkastningen från ängarna, en omständighet som i bestämmelserna om tilläggsavvittringen föranlett medgivande av uppskov om 10 till 15 år med ängarnas avträädande. Även om nyssnämnda tid skulle för de trakter det här gäller kunna väsentligen avknappas, står det fast, att kronan av olika anledningar kan komma i behov av ströängarna tidigare än som enligt den nämnda anordningen skäligen måste beräknas åtgå för ängarnas avträädande till kronan.

Sålunda är det tydligt, att staten i särskilda fall kan för möjliggörande av önskvärda bosättningar finna det angeläget att under en närmare framtid åter bekomma vissa ängar.

Vad först beträffar de upplåtelser av s. k. odlingslägenheter, som enligt för närvarande gällande bestämmelser kunna ifrågakomma, må erinras, att om det ock hittills huvudsakligen varit fastmark som utsetts till odlingsjord för lägenheter av denna art, uppfattningen om det företräde myrmarken i viss mån erbjuder ur odlingssynpunkt synes hava börjat göra sig gällande både hos dem som anmäla sig till erhållande av dylika lägenheter och hos de myndigheter, vilka handhava frågorna om upplåtelse. Skulle utväg stå till buds att vid bildande av odlingslägenheter taga i anspråk ströängar, är det antagligt, att denna utväg i en del fall skulle kunna med fördel anlitas för ävägabringande av lägenheter å en eller annan plats, där bosättning kunde anses önskvärd.

Även för bildande av andra slags lägenheter å statsskogarna torde en del ströängar snart nog behöva tagas i anspråk. Särskilt lärer det, sedan Kungl. Maj:t nyligen åt en kommitté uppdragit att utreda samtliga de med norrländska kolonisa-

tionsproblemet sammanhängande spörsmål, kunna förväntas, att frågan om nya former för upplåtelsen av kronomark kommer på dagordningen vida tidigare än kronan i enlighet med tilläggsavvittringens grundsatser hinna komma i besittning av ängar.

En särskild form för kolonisation, som för närvarande är å bane, är den pågående s. k. efteravvittringen för upplåtelse av nybyggen å kronööverloppsmarkerna i de nedom odlingsgränsen belägna delarna av Arjeplogs och Jokkmokks socknar. Vid denna förrättning hava till äldre fastigheter hörande ströängar i hög grad försvårat utläggandet av ändamålsenliga nybyggen. Vid uppgörande av hittills framlagda avvittringsförslag har man sett sig nödsakad till en områdesutläggning av sådan art, att ett flertal nybyggens ägoområden komma att innesluta främmande ströängar, ofta i mycket stor omfattning. Kungl. Maj:ts befallningshavande, till vilkens prövning förslagen överlämnats, har emellertid ansett sig förhindrad att godkänna så olämpliga fastighetsbildningar samt återförvisat ärendet till avvittringsverket, där efter ytterligare förrättningar omarbetning av förslagen ännu pågår. Enligt vad de sakkunniga inhämtat av avvittringsstyresmannen, har det dock visat sig vara förenat med stora svårigheter att utan genomförande av ett större antal ägoutbyten kunna på önskvärt sätt reglera de sökta nybyggena. Utan att anse nybyggesformen innefatta en för nuvarande förhållanden lämplig upplåtelseyp finna de sakkunniga det uppenbarligen önskvärt, att utväg beredes kronan att genom återförvärvande av de ströängar, som ligga till hinder för nybyggen, vilka det här gäller, möjliggöra ett av befolkningen efterlängtat genomförande av efteravvittringen, vilken pågått sedan lång tid tillbaka och föranlett åtskilliga personer att i förhoppning om godkännande av uppgjorda avvittringsförslag slå sig ned å de preliminärt utsedda nybyggeslägenheterna.

Även ur skogsvårdens synpunkt kan det tänkas, att staten skulle önska att på en eller annan trakt kunna disponera över ströängar antingen för skogskultur å ängarna eller utdikning av närliggande skogsmark.

Att det jämväl för andra ändamål än de nu antydda kan vara av vikt för kronan att omedelbart komma i besittning av ströängar framgår av ett till de sakkunniga av Kungl. Maj:t den 30 december 1916 remitterat ärende, vari de sakkunniga skola framdeles avgiva utlåtande. Frågan gäller där återförvärvande å kronan av åtskilliga ströängar, belägna å ett område vid utloppet av Stora Lulevatten, varöver vattenfallsstyrelsen anser sig behöva disponera för utförande av vissa vattenregleringsarbeten.

Den utväg, som rättsligen står kronan till buds att i händelse av omedelbart behov komma i besittning av upplåtna ströängar, ligger i ägoutbyten av den art, som, på sätt förut framhållits, åsyftats i de under avvittringarna utfärdade nådiga breven om ängarnas bibehållande tillsvidare. Skall denna rättighet kunna göras gällande, erfordras emellertid åtskilliga bestämmelser rörande den formella behandlingen av ifrågavarande ägoutbyten, och i sammanhang därmed torde även böra komma under övervägande, huruvida icke de för bytet gällande sakliga föreskrifter lämpligen kunna erhålla en i viss mån ändrad innebörd, som bättre tillgodoser ströängsinnehavarnes intressen.»

De hörda myndigheterna hava mot de allmänna grunderna för förslaget icke haft något att erinra i vidare mån än att lantmäteristyre-

sen förmålt sig icke kunna gilla åtskilligt av vad de sakkunniga i sina motiv anført beträffande ströängars rättsliga natur samt uttalat tvivelsmål, huruvida föreliggande förslag kunde anses i skälig mån tillgodose ströängsinnehavarnas intressen, i vilket avseende styrelsen funnit sig särskilt böra erinra, att förslaget för dessas del icke räknade med den tillgång för bytet, som bestode i rättigheten att efter anvisning kostnadsfritt från omgivande kronopark avhämta erforderligt virke till hägnader, hässjor eller hölador.

För min del ansluter jag mig i fråga om ströängarnas rättsliga natur och förslagets huvudgrunder till den uppfattning, som uttalats av de sakkunniga, och finner särskilt ströängsinnehavarnas intressen vara fullt skäligt tillgodosedda genom de föreslagna bestämmelserna.

Mot förslagets detaljbestämmelser hava förekommit huvudsakligen följande erinringar.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Norrbottens län har funnit förslaget vara ofullständigt i så måtto, att det icke innehåller någon föreskrift, att ägoutbytesförrättningar skola undergå teknisk granskning av vederbörande förste lantmätare, innan Kungl. Maj:ts befallningshavande meddelar beslut i ärendet. Därjämte har Kungl. Maj:ts befallningshavande anført, att i förslaget bör införas bestämmelse, dels att då laga kraft åkommit Kungl. Maj:ts befallningshavandes beslut att ägoutbytet skall äga rum, länets lantmäterikontor bör erhålla del av beslutet, dels ock att till ärende av ifrågavarande beskaffenhet hörande kartor och beskrifningar skola redovisas till lantmäterikontoret.

Lantmäteristyrelsen har hemställt om jämkning i förslagets 2 § i syfte att möjliggöra avvitringslantmätares anlitan för utförande av ifrågavarande förrättningar, varjämte styrelsen ansett önskvärt, att 12 § ändras därhän, att däri intagen bestämmelse att förrättningen skall vila i anledning av tvist, som hänskjutits till domstol, utbytes mot föreskrift att förrättningen skall inställas.

Domänstyrelsen har anført, att det kan ifrågasättas, om ej bestämmelserna i 5 §, att äng och röjningsland kunna lämnas i vederlag för ströäng, böra göras beroende av huruvida dylik mark är så beskaffad, att densamma kan omedelbart tilläggas fastigheten tillhörigt skifte. Därjämte har styrelsen ansett, att möjlighet bör inrymmas för kronan att överklaga Kungl. Maj:ts befallningshavandes i förevarande ärenden meddelade beslut.

Kammarkollegium har ansett det tvivelaktigt, huruvida de föreslagna ägoutbytena böra göras tillämpliga jämväl beträffande sådana ströängar, vilka äro belägna inom annat hemmans område eller å all-

männing, som blivit avsatt vid avvittningen. Kollegium har vidare lika med domänstyrelsen funnit det icke vara lämpligt att utestänga kronan från möjlighet att fullfölja talan mot Kungl. Maj:ts befallningshavandes beslut.

Med anledning av vad kammarkollegium erinrat torde förslaget 1 § böra undergå sådan ändring, att bestämmelsen kommer att omfatta allenast ströängar, belägna å kronomark, en ändring, som icke i nämnvärd mån torde minska de föreslagna bestämmelsernas effektivitet. Vidare torde, i anslutning till erinringar från domänstyrelsen och kammarkollegium, i förslaget böra införas stadgande, att Kungl. Maj:ts befallningshavandes i ärenden angående ägoutbyten meddelade beslut få å kronans vägnar överklagas, då synnerliga skäl föreligga att draga saken under Kungl. Maj:ts prövning. Slutligen lär i anledning av vad Kungl. Maj:ts befallningshavande i Norrbottens län anmärkt, i förslaget 18 § böra intagas föreskrift, att handlingar och karta angående ägoutbyte skola, då beslut om byte äger laga kraft, överlämnas till länets lantmäterikontor.

I övrigt finner jag de framställda anmärkningarna ej böra föranleda någon ändring i förslaget.

I anslutning till vad sålunda anförts har förslaget blivit föremål för överarbetning, därvid tillika gjorts vissa förtydligande jämkningar.

Sedan departementschefen uppläst det sålunda omarbetade förslaget till kungörelse angående ströängars utbytande mot annan mark, anförde han vidare:

Vad angår de utgifter för statsverket, som kunna föranledas av de föreslagna ägoutbytena, torde, på sätt de sakkunniga anført, såväl kostnaderna för själva förrättningar som de utgifter, som bliva en följd av de i förslaget 7 § intagna bestämmelserna om ersättning för odling m. m., böra bestridas av det å ordinarie stat uppförda förslagsanslaget till skiften och avvittningar. I fråga om förrättningskostnaderna lär vid det förhållande, att förrättningar äro att hänföra till avvittningsförfarande, nämnda auslag utan vidare kunna tagas i anspråk för dessa utgifter. Däremot synes, i den mån ersättning för odling m. m. kan komma att tillerkännas fastighets innehavare eller ersättning gäldas för avsyning av sådant arbete, riksdagens medgivande vara erforderligt för anlåtande av sagda anslag.

Såsom de sakkunniga framhållit, låter sig någon säker beräkning av dessa utgifter naturligtvis icke göra, då det skall bero på Kungl. Maj:ts prövning i vad omfattning ägoutbyten av här ifrågasatt art skola ifrågakomma. Att utgifterna ej kunna komma att uppgå till något synnerligen avsevärt belopp, finner jag emellertid uppenbart.

I sammanhang med framställning om medgivande från riksdagens sida att anlita anslaget till skiften och avvitringar torde det vara lämpligt, att riksdagens yttrande inhämtas icke allenast över de föreslagna föreskrifterna angående ersättning för odling m. m. utan över förslaget i dess helhet.

Under återopande av vad nu blivit anfört tillåter jag mig hemställa, att Eders Kungl. Maj:t tacktes i proposition

dels inhämta riksdagens yttrande över det av mig framlagda förslaget till kungörelse angående ströängars utbytande mot annan mark;

dels ock föreslå riksdagen medgiva, att den ersättning för odling m. m., som jämlikt 7 § i den föreslagna kungörelsen skall gäldas vid ströängs utbytande mot annan mark, ävensom ersättning till syneman enligt 19 § andra stycket i samma kungörelse må utgå från förslagsanslaget till skiften och avvitringar.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan tacktes Hans Maj:t Konungen lämna bifall; och skulle till riksdagen avlätas proposition av den lydelse, bilaga . . . vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Rune Thygesen.

FÖRSLAG
TILL
KUNGÖRELSE
ANGÅENDE
STRÖÄNGARS UTBYTANDE MOT
ANNAN MARK

UPPRÄTTAT INOM KUNGL. JORDBRUKSDEPARTEMENTET

AV
TILLKALLADE SAKKUNNIGE

STOCKHOLM 1917
ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG

Till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. jordbruksdepartementet.

I skrivelse den 18 september 1914 anhöll riksdagen, att Kungl. Maj:t måtte dels låta verkställa en allmän undersökning rörande statens för kolonisationsändamål tillgängliga och därtill tjänliga marktillgångar i de sex nordligaste länen och dels låta undersöka och utreda, i vilken utsträckning och på vilka villkor möjlighet lämpligen måtte kunna beredas för upplåtande till odlingslägenheter eller under äganderätt av de å kronoparker inom de sex nordligaste länen befintliga s. k. disponerade ströängar.

Med anledning härav erhöll Herr Statsrådet den 11 juni 1915 nådigt bemyndigande att tillkalla sakkunnige för biträde inom departementet vid uppgörande av förslag till plan för en allmän undersökning rörande statens för kolonisationsändamål tillgängliga och därtill tjänliga marktillgångar inom de sex nordligaste länen med undantag av trakterna ovan odlingsgränsen i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker; och utsågos härtill undertecknade Marks von Würtemberg, Hellström, Grubbström, Holmgren och Haglund. Vid det tillfälle, då detta bemyndigande meddelades, anförde Herr Statsrådet, enligt vad som framgår av tillgängligt utdrag av statsrådsprotokollet, att undersökningens främsta syfte vore att möjliggöra en överblick av den inom kronomarker belägna jord — de s. k. ströängarna däri inbegripna — som under en närmare framtid lämpligen kunde användas till utläggande av jordbrukslägen-

heter. Sedan ett dylikt undersökningsarbete utförts, vore tiden inne att taga under omprövning bland annat vilka åtgärder borde vidtagas för beredande av rättslig möjlighet att vid jordbrukslägenheters bildande tillvarataga för odling tjänliga ströängar.

I skrivelse den 13 december 1915 till Herr Statsrådet anförde nämnda sakkunnige bland annat, att med hänsyn till angelägenheten av att kolonisationsspörsmålet icke alltför länge hölles svävande, den erforderliga utredningen om möjligheten att göra ströängarna disponibla för odling syntes böra utan dröjsmål påbörjas och fortgå samtidigt med den undersökning av kolonisationsmark, som de sakkunnige hade sig anbefallt att planlägga, och hemställde de sakkunnige alltså, huruvida icke sådan utredning borde omedelbart anbefallas.

Med föranledande av denna hemställan uppdrog Herr Statsrådet jämlikt nådigt bemyndigande den 31 december 1915 åt de sakkunnige att jämte undertecknad Rodhe verkställa utredning angående beredande av rättslig möjlighet att vid upplåtande av odlingslägenheter i Norrland och Dalarne tillvarataga för odling tjänliga ströängar.

Det uppdrag, de sakkunnige sålunda erhållit i fråga om ströängar, har ännu icke kunnat slutföras, men de sakkunnige hava trots det vara angeläget, att redan innan deras huvudsakliga förslag avgives, vissa bestämmelser komma till stånd, som göra det möjligt för kronan att i särskilda fall genom ägoutbyte komma i besittning av ströängar. De sakkunnige hava fördenskull utarbetat ett härtill syftande förslag till kungörelse angående ströängars utbytande mot annan mark; och få de sakkunnige till Herr Statsrådet överlämna detta förslag jämte motiv.

Stockholm den 24 februari 1917.

E. MARKS VON WÜRTEMBERG.

PAUL HELLSTRÖM. KARL GRUBBSTRÖM. AND. HOLMGREN.

E. HAGLUND.

A. E. RODHE.

Förslag
till
Kungörelse
angående ströängars utbytande mot annan mark.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

På Kungl. Maj:t ankommer att, när i något fall särskilda omständigheter påkalla indragande till kronan av en eller flera till fastighet inom Västerbottens eller Norrbottens läns lappmark hörande men utom dess egentliga ägoområde belägna ängar (ströängar), förordna, att prövning av fråga om ängarnas utbytande mot annan mark skall äga rum medelst avvitringsförfarande enligt denna kungörelse.

2 §.

Då Kungl. Maj:t meddelat förordnande, som i 1 § avses, skall Kungl. Maj:ts befallningshavande uppdraga åt lantmätare att med biträde av två för lantmåteriförrättningar utsedde gode män verkställa förrättning enligt denna kungörelse.

Avser förordnandet ängar, hörande till mera än en fastighet, varde särskild förrättning hållen för en var av fastigheterna; dock äge lantmätaren att, innan förrättningen företages eller under dess gång, besluta, att utbytesfrågan skall för fastigheter, som tillhöra samma skifteslag, handläggas i ett sammanhang, där sådant kan medföra lättnad i handläggningen eller främja vederlagets utläggande på lämpligt sätt.

3 §.

Lantmätaren skall utsätta tid för förrättningen samt minst fjorton dagar förut låta därom uppläsa kungörelse i kyrkan i den församling, där fastigheten är belägen. Lantmätaren avlåte ock med posten minst trettio dagar förut kallelse till fastighetens ägare; dock vare, där denne icke har känt hemvist inom riket eller han vistas utom riket, sådan kallelse icke erforderlig.

4 §.

Vederbörande revirförvaltare skall såsom kronoombud föra talan vid förrättningen, och varde han i god tid av lantmätaren kallad.

Avser förrättningen ecklesiastikt hemman, göre lantmätaren i god tid anmälan därom hos Kungl. Maj:ts befallningshavande i syfte att allmänt ombud må förordnas att vid förrättningen bevaka hemmanets rätt

5 §.

Vid ägoutbyte, som i denna kungörelse avses, skall i vederlag för ströäng lämnas mark, som är odlad eller till odling tjänlig och har det läge, att den lämpligen kan läggas till fastigheten, eller ock äng eller röjningsland, som med hänsyn till sitt läge icke kan anses medföra större kostnader i bruket än ströängen.

I den mån är erforderligt för bildande av regelbundna gränser kring vederlagsmark som nu är nämnd, må jämväl skogsmark ingå i vederlaget.

6 §.

Ströäng och dess vederlag skola vara av samma värde i penningar enligt uppskattning efter ty här nedan sägs.

Till grund för värderingen skall läggas den stadigvarande behållna avkastning, ägorna anses kunna årligen giva, därvid röjningsland och till vederlag utsedd odlingsmark uppskattas efter den avkastning, som erhålles efter verkställd röjning eller odling. Vid beräkning av behållen avkastning från ströäng eller från äng eller röjningsland, som lämnas i vederlag, skall hänsyn tagas till själva bärgningskostnaden men icke till kostnaden för höets hemforsling.

Är vederlagsmark skogbeväxt, varde jämväl skogsbeståndet taget i beräkning vid vederlagets uppskattning.

7 §.

Går odlingsmark i byte mot ströäng, vare fastighetens ägare berättigad till ersättning för vederlagsmarkens torrläggning, uppodling och första begödsling, så ock för minskad avkastning under den tid, som åtgår till dess marken kan försättas i behörigt skick. Lämnas röjningsland i vederlag, njute fastighetens ägare ersättning för röjningskostnaden och för mistad avkastning under den tid, som erfordras för röjningens verkställande.

Utgöres utbytt ströäng av röjningsland, utgår icke ersättning, som nu är stadgad.

8 §.

Uppgår odlingsersättning till mera än trehundra kronor, vare fastighetens ägare icke berättigad att uppbära mera än hälften av ersättningsbeloppet med mindre han med intyg av syneman, som Kungl. Maj:ts befallningshavande på ansökan förordnat, styrker, att å fastigheten utförts förbättringsarbeten till värde, som motsvarar ersättningsbelopp.

9 §.

Då mark, som lämnas i vederlag för ströäng, tages i bruk såsom åker eller äng, vare fastighetens ägare berättigad att efter anvisning av vederbörande skogstjänsteman från kronomark erhålla nödigt virke till första uppförande av såväl erforderliga lador å marken som stängsel kring densamma.

10 §.

Har ströäng, som hör till jordbruksfastighet, den beskaffenhet och det läge, att den väl lämpar sig att odlas och brukas under fastigheten, må mot bestridande av fastighetens ägare utbyte av ängen icke verkställas, såvida icke fastigheten efter bytet har i behåll ouppodlad men lätt odlingsbar mark, som kan lämna minst en och en halv gång så stor avkastning, som beräknats för ängen.

11 §.

Där med hänsyn till här förut givna föreskrifter hinder möter för utbyte av ströäng i dess helhet, må bytet, när så finnes lämpligen kunna ske, inskränkas till viss del av ängen.

12 §.

Yppas i fråga om rågång eller annat tvist, som hindrar förrättningens gång och icke kan genom lantmätarens och gode männens bemedling i godo biläggas, skola sakägarna hänvisas att vid allmän domstol utföra tvisten, och skall förrättningen under tiden vila.

13 §.

Sedan samtliga på frågan om ägoutbytet inverkande omständigheter blivit utredda, skall skriftligt utlåtande uppsättas och av såväl lantmätaren som godemännen underskrivas. Utlåtandet skall därefter av lantmätaren föredragas å sammanträde med sakägarna, och varde därvid tillkännagivet vad de enligt 16 § hava att iakttaga i fråga om påminnelseavgivande.

14 §.

Finna lantmätaren och gode männen, att ägoutbyte bör äga rum, har lantmätaren att omedelbart utstaka och rörlägga gränserna för det område kronan skall avstå. Finnes ströäng böra allenast delvis ingå i ägoutbyte, skall jämväl gränsen mot den del av ängen, som icke utbytes, utstakas och rörläggas.

Lantmätaren har ock att upprätta karta och beskrivning över föreslaget ägoutbyte, därvid dock iakttages, att ströäng, som skall utbytas, icke må kartläggas där den till läge och gränser kan tillförlitligen bestämmas genom hänvisning till nummer och annan beteckning, varunder ängen upptagits vid avvitrering eller annan lantmåteriförrättning.

15 §.

Då ägoutbyte finnes böra äga rum, skall ett exemplar av protokoll över förrättningen jämte därtill hörande handlingar och kartor före årets utgång bevisligen tillställas fastighetens ägare eller, om dennes vistelseort ej är känd eller han vistas utom riket, någon, som är boende å fastigheten, eller en av grannarna. Avser förrättningen flera fastigheter, skall protokoll jämte handlingar och kartor tillställas den, som vid förrättningen utsetts att för gemensam räkning mottaga desamma.

16 §.

Utlåtandet jämte protokoll och övriga handlingar ävensom kartor varde tillika med bevis om delgivning, som i 15 § avses, av lantmätaren insända till Kungl. Maj:ts befallningshavande; och meddele lantmätaren samtidigt revirförvaltaren därom underrättelse.

Då handlingarna inkommit, meddele Kungl. Maj:ts befallningshavande beslut i ärendet, dock ej förrän fyrtiofem dagar förflutit.

Intill dess ärendet blivit avgjort, stånde sakägare fritt att däringiva påminnelser till Kungl. Maj:ts befallningshavande. Revirförvaltaren må ock inom samma tid avgiva påminnelser, när han finner skäl därtill föreligga; och äge han i ty fall på anmälan få handlingarna sig tillställda från Kungl. Maj:ts befallningshavande.

17 §.

Talan mot Kungl. Maj:ts befallningshavandes beslut må fastighetens ägare föra hos Kungl. Maj:t genom besvär, vilka skola ingivas till Kungl. Maj:ts befallningshavande sist å sextionde dagen från delgående av beslutet. Å kronans vägnar må ej klagan över beslutet föras.

Det åligger Kungl. Maj:ts befallningshavande att ofördröjligen låta beslutet med därvid fogad besvärshänvisning tillställas fastighetens ägare.

När besvär till Kungl. Maj:ts befallningshavande inkommit, har Kungl. Maj:ts befallningshavande att låta besvären jämte övriga handlingar tillställas advokatfiskalen i kammarkollegium å kronans vägnar samt, då beslutet angår flera fastigheter, enskild sakägare, vars rätt kan beröras av besvären; och må förklaring avgivas inom tid, som av Kungl. Maj:ts befallningshavande bestämmes. Efter förklaringstidens utgång varde handlingarna av Kungl. Maj:ts befallningshavande jämte eget utlåtande insända till Kungl. Maj:t.

18 §.

Då laga kraft åkommit Kungl. Maj:ts befallningshavandes beslut att ägoutbyte skall äga rum, har Kungl. Maj:ts befallningshavande att teckna bevis därom å kartan samt ombesörja, att domänstyrelsen och revirförvaltaren erhålla kännedom om ägoutbytet.

19 §.

Kostnad till lantmätare och gode män ävensom till erforderlig hantlangning, så ock andra löpande utgifter för förrättning enligt denna

kungörelse skola bestridas av allmänna medel enligt föreskrifter, som meddelas av Kungl. Maj:t.

Ersättning till syneman, som omförmäles i 8 §, utgår av allmänna medel enligt femte klassen i gällande resereglemente.

20 §.

Vad i denna kungörelse är stadgat om ägare av fastighet, skall, där fastigheten utgöres av nybygge eller boställe, äga tillämpning å nybyggaren eller boställshavaren.

21 §.

Såsom särskild fastighet anses i denna kungörelse ej annan ägolott än den, som tillkommit genom avvitrting, laga delning, ägostyckning eller jordavsöndring.

22 §.

Uppkommer i sammanhang med nu pågående avvitrtingsförrättning för upplåtelse av nybyggen fråga om ströängs utbytande mot kronomark, skola de i 5—11 §§ här förut givna föreskrifter lända till efterrättelse.

I den mån tillgång ej finnes å mark, som enligt första stycket av 5 § skall gå i vederlag för ströäng, må i dess ställe lämnas skogsmark; dock må, där ängen tillhör fastighet, som är avsedd för självständigt jordbruk, sådant byte äga rum allenast så framt bytet prövas ej föranleda, att antalet å fastigheten vinterfödda kreatur måste för framtiden minskas.

23 §.

Vad i skiftesstadgan föreskrives angående lantmåteriförrättningar i allmänhet skall, i den mån här förut givna bestämmelser ej annat föranleda äga tillämpning i avseende å avvitrtingsförrättning enligt denna kungörelse.

24 §.

Genom denna kungörelse upphäves, såvitt rör ägoutbyten, varom här förut är stadgat, bestämmelserna i §§ 19—21 i stadgan den 30 maj 1873 om avvitrting i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker i vad dessa bestämmelser äro stridande mot vad denna kungörelse innehåller.

Motiv.

Nybyggena inom lappmarkerna grundades ursprungligen på ett jordbruk, vars ändamål huvudsakligen var kreatursskötsel. Närmast kring gårdarna upptogos väl i allmänhet smärre åkertäppor, men avkastningen från dessa spelade icke någon större roll i nybyggarens hushållning. Den höskörd, som var erforderlig för att några kreatur skulle kunna födas å fastigheten, förskaffade sig nybyggaren till största delen från de naturliga ängslägenheter, vilka lågo spridda här och där i markerna, ofta miltals från bostaden. De flesta av dessa utängar utgjordes av det slags myrmarker, som i sitt naturliga tillstånd avkastade starrhö och vanligen ej kunde skördas oftare än vartannat eller vart tredje år. Mera värdefulla ängar funnos emellertid också, nämligen de som voro belägna vid bäckar och andra vattendrag. Dessa gävo en rikare och bättre avkastning och kunde i allmänhet avbärgas årligen. Något odlingsarbete i egentlig mening nedlades merendels icke å utängarna. Vad som kunde ifrågakomma var undanröjande av ris och buskar, varjämte någon gång enklare anordningar vidtoges för ängarnas översilande med vatten.

När nybyggaren åt sig utvalde en boplats, sökte han försäkra sig om tillräckligt många av dessa naturliga ängar, och då tillstånd meddelades till nybyggessanläggningen, inbegrepos ängar i stor utsträckning i upplåtelsen. Då avvitrtringen sedermera genomfördes i lappmarkerna samt hemman och nybyggen därvid fingo åt sig utlagda inägor och utmark i vissa från kronomarken avgränsade ägoskiften, kunde de vitt spridda ängarna icke alltid inrymmas inom skiftena. De blevo emellertid, såsom i det följande närmare skall omtalas, bibehållna under fastigheterna. Åt sådana utom fastigheternas egentliga ägoområden belägna ängar, vilka förekomma i stor utsträckning inom lappmarkerna, har sedermera i språkbruket givits benämningen *ströängar*. Även i det övriga Norrland och Dalarne förekommer, att spridda ängslägenheter blivit vid avvitrtringen bibehållna till fastigheter, varunder de förut brukats. Ur rättslig synpunkt skilja sig emellertid

dessas ängar väsentligen från de i lappmarkerna förekommande, och de pläga i allmänhet ej inbegripas under uttrycket ströängar. Det är också allenast de till lappmarksfastigheterna hörande men utom deras egentliga ägoområden belägna ängarna, som avses, när i det följande talas om ströängar.

Till belysning av frågan om den rätt, varmed ströängarna innehavas, må till en början nämnas stadgandena i reglementet den 24 november 1749 »för dem som antingen redan bo och bygga i Lapp-land eller ock hädanefter till landets uppbrukande därstädes sig ned-sätta vilja». I denna författning, vanligen kallad lappmarksreglementet, stadgas, att ingen äger »större rätt till hö- och skogmyrer, varav en nybyggare kan hava tillfälle och nödigt sig i första början av nybyggets inrättande att betjäna än såvida brist vara kan på andre när belägnare och till rödning dugeliga platser och ingen annan nybyggare tillkommer, som slika myrer bättre betarva torde». Vidare framgår av § 6 i samma reglemente, att den nybyggare, som tidigare slagit sig ned, hade skyldighet att finna sig i jämkning till förmån för den, som senare sökte nybyggesrätt, och ägde han därvid icke fordra vederlag för avträdd mark i vidare mån än att »intet upp-arbetat åker- eller ängsland kan honom fränkännas och någon annan tilläggas utan med hans goda vilja och mot betalning, som arbetet hans pröves värt vara». Därjämte är att lägga märke till den beskrivning, som lämnas på mark, vilken skulle anses såsom odlad. I § 7 föreskrives härom: »Ej må någon räkna sig hava uppodlat och ned-lagt arbete å sådane ställen, varest han upprest en eller annan hö-stack, hässja eller lada till inrymmande av det hö eller foder, som själva naturen, utan dikning och rothuggning, giver. Men för upp-odlad må den trakt och lägenhet anses, som igenom kärrs och mossars utdikande samt träns barkande och rothuggande gjorts nyttig och brukbar till åker och äng.»

Av dessa bestämmelser torde med full tydlighet framgå, att strö-ängarna lämnades nybyggaren i syfte att understödja jordbruket, medan detta ännu befann sig på ett mera primitivt stadium. Meningen har uppenbarligen varit att, sedan mark uppbrutits och odlats kring gården, bruket av ströängarna skulle övergivas och ängarna utan vidare åter-falla till kronan.

Frågan om ströängarnas bibehållande under hemmanen och ny-byggerna måste komma till ett avgörande vid avvittringen. Denna började i lappmarkerna ganska sent, först sedan nådiga stadgan den 30 maj 1873 om avvittring i Västerbottens och Norrbottens läns lapp-

marker utkommit. För Luleå lappmark, omfattande Gellivare och Jokkmokks socknar, hade visserligen föreskrifter i ämnet lämnats redan genom nådiga stadgan den 13 december 1850 för avvitrting och skattläggning i nämnda lappmark, men denna stadga kom aldrig i tillämpning, närmast med anledning därav, att dess bestämmelser om skogsanslag och om skattläggning befunnos leda till resultat, som vore alltför ofördelaktiga för kronan.

De föreskrifter, som lämnas i 1873 års avvitrtingsstadga angående skiftesläggning och ägoutbyten, innebära en ganska följdriktig tillämpning av de i 1749 års lappmarksreglemente fastslagna grundsatserna.

Enligt § 19 i nämnda stadga, sådan paragrafen lyder enligt nådiga kungörelsen den 9 november 1877, skall vid områdestilldelningen varje område läggas i ett skifte, innefattande både skogsmark och inägor, eller, där sådant utan verklig skada för någon delägare ej kan ägas, i så få skiften omständigheterna medgiva; men anses flera skiften än fyra erforderliga, eller skulle fråga uppstå om det egentliga skogsanslagets läggande i mera än ett skifte, skall ärendet underställas Kungl. Maj:ts befallningshavande. Vidare skall varje delägare bibehållas vid sina inägor, såvitt de falla inom skogsområdet. För beredande av så lämpligt skifte, belägenheten medgiver, är delägare pliktig att med sina inägor, i den mån de ej falla inom det blivande skogsområdet, ingå i ägoutbyte med annan delägare eller med kronan. Mark, som utan att vara odlad innehaves av hemmansägare eller åbo eller av nybyggare, skall, såvitt den ej för hemmanets eller nybyggets bestånd erfordras, kunna för beredande av lämpligt skifte innehavaren fränhändas utan vederlag, men är marken odlad får den ej innehavaren fränhändas utan mot vederlag av annan mark, som är odlad eller till odling tjänlig.

I § 20 stadgas, att ägoutbyten inom avvitrtingslaget skola verkställas efter måttet av höavkastningen eller ock, där med hänsyn till markens värde större noggrannhet finnes nödig, efter gradering, verkställd enligt föreskrifterna i gällande skiftesstadga. Slutligen stadgas i § 21, att delägare, som genom avvitrtingen mister odlad mark, bör tillgodonjuta odlingersättning, på sätt i skiftesstadgan är om sådan ersättning föreskrivet, dock att i vissa fall, särskilt när marken tillfaller kronan, odlingersättning ej utgår men förre innehavaren äger i stället fortfarande nyttja marken under högst fem år, efter det han tillträtt sin nya ägolott.

Genom dessa bestämmelser fastslogs alltså, att en hemmansägare eller nybyggare var skyldig att, för genomförande av en redig skiftesläggning, utan vederlag avstå ouppodlad jord, som icke erfordrades för

hemmanets bestånd. Detta stadgande träffade i synnerhet ströängarna. Dessa kunna i allmänhet icke betraktas såsom odlade, enär å desamma sällan nedlagts så mycket arbete med röjning, dikning eller andra kulturåtgärder, att en dylik benämning kunde vare sig enligt lappmarksreglementet eller vanligt språkbruk anses motiverad. Det visade sig emellertid vålla avsevärda svårigheter att strängt genomföra avvitringsstadgans regler. De mötte starkt motstånd hos befolkningen och, tillämpade i hela sin utsträckning, skulle de i många fall hava försatt fastighetsinnehavarna i avsevärt trångmål. Den omläggning av jordbruket, varom man tidigare gjort sig förhoppningar, hade nämligen i allmänhet uteblivit. Enligt inrotad vana fasthöllo lappmarksinvånarna vid det till synes så bekväma ängsbruket. Bristande upplysning om rationella jordbruksmetoder och befolkningens fattigdom gjorde också sitt till för att hålla tillbaka övergången till ett nytt jordbrukssystem. Ängarna voro alltså med hänsyn till den låga ståndpunkt, jordbruket intog i dessa trakter, till stor del än så länge nödvändiga för fastigheternas bestånd. Under sådana förhållanden skulle ängarna antingen utläggas i ordentliga skiften eller också utbytas mot annan mark. Det förra lät sig i allmänhet ej göra utan att överskrida det tillåtna skiftesantalet. Det var nämligen ej ovanligt, att en by eller fastighet innehade ända upp till flera tiotal ströängar. För utbyte av ängarna mötte åter oftast hinder i svårigheten att finna lämplig kronomark, som kunde gå i vederlag. Måhända torde även den uppenbara obilligheten i avvitringsstadgans grundsats att fränkänna fastighetsinnehavarna varje rätt till odlingssättning vid ägoutbyte med kronan hava bidragit till att dylika utbyten ansågos sällan eller aldrig kunna komma till stånd.

Dessa omständigheter föranledde framställningar till Kungl. Maj:t, att ströängarna måtte trots avvitringsstadgans föreskrifter få bibehållas under hemman och nybyggen. Den tidigaste av dessa framställningar avsåg ängarna inom Arvidsjauras socken, och förklarade Kungl. Maj:t i anledning därav i nädigt brev den 12 juli 1878 beträffande nämnda socken, »att de flere eller färre inom kronoparks område belägna spridda ängslägenheter, vilka tillhöra ett hemman eller ett nybygge, må, utan att från kronoparken genom uppdragna rågångar avskiljas, varda, innan de kunna mot annan mark utbytas, tillsvidare under hemmanet eller nybygget bibehållna och under tiden såsom endast ett skifte beräknas». Därjämte medgavs, att det virke, som till behövliga hägnader, hässjor och hölador vid dessa ängslägenheter åtginge, finge tillsvidare, efter anvisning av revirförvaltaren, kostnadsfritt avhämtas från kronoparken.

Samma medgivanden gjordes sedermera för övriga delar av lappmarkerna genom särskilda nådiga brev den 20 juni 1879 för Västerbottens län, den 22 juni 1883 för Gellivare socken, den 5 april 1889 för Jokkmokks och Arjeplogs socknar, den 18 augusti 1893 för Jukkasjärvi socken och den 19 oktober 1894 för Enontekis, numera Kareuando socken. För sistnämnda socken fogades till medgivandet om ängarnas bibehållande det villkor, att ängarna icke genom sitt läge finge komma att försvåra lapparnas flyttningsfärder.

De nämnda bestämmelserna om ängars bibehållande torde rättsligen sett icke hava inneburit annat än ett uppskjutande till framtiden utav avvitringsåtgärderna i fråga om ängarna. Hade meningen varit, att avvitringen å de fastigheter, vilka fingo ströängar sig tillagda, skulle anses såsom till fullo avslutad och skiftesstadgan således äga tillämpning å de ägoutbyten, som förutsattes sedermera skola ske, hade det varit överflödigt, att till medgivandet om ängars bibehållande foga det förbehåll, att medgivandet gällde allenast tillsvidare. Även utan ett dylikt förbehåll hade ängarna varit underkastade skiftesstadgans regler om ägoutbyten. Vad man med förbehållet åsyftade var att bereda kronan längre gående möjlighet till ängarnas återtagande, något som tydligt framgår av flera av de utlåtanden från olika myndigheter, vilka avgåvos i anledning av de hos Kungl. Maj:t gjorda framställningarna om ängarnas bibehållande. Synnerligen stor vikt lades i dessa utlåtanden på att medgivandet icke komme att gälla för all framtid, utan att kronan förbehölle sig möjlighet att befria kronoparkerna från det intrång, som förorsakades av ängarna. Förbehållet om ängarnas utbytande måste därjämte anses innebära, att det, på sätt ock blivit i domstolspraxis antaget, är kronan ensam och icke den enskilde, som äger bestämma tiden för bytet. Att ålägga kronan skyldighet att vid anfordran tillhandahålla annan mark i stället för ängarna har tydligen ej varit åsyftat. Även häri ligger en väsentlig avvikelse från de enligt skiftesstadgan gällande regler för ägoutbyten, vilka innebära, att dylika förrättningar kunna påkallas av sakägarna å ömse sidor.

Det torde således vara klart, att när kronan önskar göra ströängarna till föremål för ägoutbyte, detta skall äga rum genom en förrättning under avvitringsförfarandets former.

Den åt de sakkunnige uppdragna utredningen angående beredande av rättslig möjlighet att vid bildande av odlingslägenheter tillvarataga

för odling tjänliga ströängar pågår ännu. Vid utarbetande av de förslag i ämnet, som kunna anses erforderliga, hava de sakkunnige kommit till allt klarare insikt om att ströängarna äro av mycket stor betydelse för förverkligandet av tanken på en mera omfattande kolonisation å kronomark inom lappmarkerna. Därvarande naturliga ängar utgöras nämligen i allmänhet av myrmark, som i ett stort antal fall torde med lätthet kunna odlas. I betraktande av det företräde, som myrmark härutinnan erbjuder framför fastmark, har den uppfattningen alltmera — och efter de sakkunniges mening med allt fog — börjat göra sig gällande, att vid upplåtelser för kolonisationsändamål de å statsskogarna belägna myrmarkerna i främsta rummet böra ifrågakomma. Dessa myrmarker utgöras emellertid till en högst väsentlig del av hemmanens eller nybyggenas ströängar. Skall något kunna göras för främjande av nya bosättningar i dessa trakter, är det alltså ett oeftergivligt villkor, att ströängar i största möjliga omfattning kunna tagas i anspråk för odling.

Från vissa håll har man sökt göra gällande, att frågan om kolonisationen på kronoparkerna lättast och enklast kunde lösas på det sätt, att staten, på samma gång den lämnade fastighetsinnehavarna i orubbad besittning av ströängarna, sökte möjliggöra och uppmuntra deras upplåtande till bosättningar genom att förklara sig villig att, där sådan upplåtelse ifrågakomme, tillhandahålla köparen erforderligt skogsanslag jämte betesrätt å kronoparken. Denna uppfattning, som framträtt i motioner vid 1914 års riksdagar, hava de sakkunnige emellertid icke kunnat biträda. Utan att för närvarande vilja bestämt påstå, att den ifrågasatta anordningen skulle under alla förhållanden vara olämplig, anse de sakkunnige densamma icke gärna kunna i större omfattning genomföras. För de nuvarande innehavarna äro ängarna av ringa värde på grund av sin avlägsna belägenhet i förening med det förhållande, att de nästan uteslutande bestå av sumpmark, varå icke ens efter verkställd torrläggning bostäder lämpligen kunna förläggas. Ville man åter för möjliggörande av bosättning utöka ängarnas område med närliggande fastmark samt i sammanhang därmed åt eventuella förvärfvare av ängarna tillförsäkra skogs- och betesrättigheter, skulle en dylik anordning bereda de nuvarande ströängsinnehavarna förmånen av en betydande, oförtjänt värdestegring och i stort sett ingalunda vara ägnad att främja kolonisationen. Ströängsinnehavarna skulle nämligen tvivelsutan komma att vid beräkning av köpeskilling för ängarna taga hänsyn till de av kronan utlovade förmånerna, och

den uppskruvning av priset, som härav bleve en följd, komme sannolikt att stå hindrande i vägen för upplåtelser i större omfattning.

Skall tanken på en kolonisation av kronomarkerna få någon större betydelse, är det enligt de sakkunniges mening nödvändigt, att de ströängar, som finnas lämpade till odling, varda av kronan förvärvade i syfte att med tillägg av fastmark upplåtas till nya lägenheter.

Beträffande sättet för ängarnas återförvärvande ligger det nära till hands att tänka sig en indragning genomförd på ungefärligen samma grundval som genom den av Kungl. Maj:t den 30 december 1916 utfärdade kungörelsen om tilläggsavvittring i vissa delar av Västerbottens läns lappmark är fastställd beträffande ströängar ovan odlingsgränsen i nämnda lappmark. Ett återförvärvande skulle i så fall tillgå på det sätt, att staten lämnade viss ersättning i penningar för ängarna men sörjde för att denna ersättning alltid bleve använd till odling eller annan förbättring å de fastigheter, dit ängarna hört.

De sakkunnige äro ej heller främmande för en dylik anordning, och utredningar angående dess genomförbarhet äro av de sakkunnige påbörjade. Tydligt torde emellertid vara, att densamma, därest den överhuvud skulle befinnas vara att förorda, icke under alla förhållanden är ur statens synpunkt tillfyllestgörande. Särskilt må i avseende härå erinras, att en dylik anordning icke gör det möjligt för kronan att omedelbart komma i besittning av alla för dess syften behövliga ängar utan förutsätter, att ströängsinnehavaren får tillgodonjuta avkastningen från ängarna under så lång tid som skäligen kan anses åtgå till dess han utfört odlingsarbete, vilket skall bereda honom ersättning för den bortfallande höavkastningen från ängarna, en omständighet som i bestämmelserna om tilläggsavvittringen föranlett medgivande av uppskov om 10 till 15 år med ängarnas avträädande. Även om nyssnämnda tid skulle för de trakter det här gäller kunna väsentligen avknappas, står det fast, att kronan av olika anledningar kan komma i behov av ströängarna tidigare än som enligt den nämnda anordningen skäligen måste beräknas åtgå för ängarnas avträädande till kronan.

Sålunda är det tydligt, att staten i särskilda fall kan för möjliggörande av önskvärda bosättningar finna det angeläget att under en närmare framtid återbekomma vissa ängar.

Vad först beträffar de upplåtelser av s. k. odlingslägenheter som enligt för närvarande gällande bestämmelser kunna ifrågakomma må erinras, att om det ock hittills huvudsakligen varit fastmark som utsetts till odlingsjord för lägenheter av denna art, uppfattningen om

det företräde myrmarken i viss mån erbjuder ur odlingssynpunkt synes hava börjat göra sig gällande både hos dem som anmäla sig till erhållande av dylika lägenheter och hos de myndigheter vilka handhava frågorna om upplåtelse. Skulle utväg stå till buds att vid bildande av odlingslägenheter taga i anspråk ströängar, är det antagligt, att denna utväg i en del fall skulle kunna med fördel anlitas för åvägabringande av lägenheter å en eller annan plats, där bosättning kunde anses önskvärd.

Även för bildande av andra slags lägenheter å statsskogarna torde en del ströängar snart nog behöva tagas i anspråk. Särskilt lär det, sedan Kungl. Maj:t nyligen åt en kommitté uppdragit att utreda samtliga de med det norrländska kolonisationsproblemet sammanhängande spörsmål, kunna förväntas, att frågan om nya former för upplåtelsen av kronomark kommer på dagordningen vida tidigare än kronan i enlighet med tilläggsavvittringens grundsatser hinner komma i besittning av ängar.

En särskild form för kolonisation, som för närvarande är å bane, är den pågående s. k. efteravvittringen för upplåtelse av nybyggen å kronoöverloppsmarkerna i de nedom odlingsgränsen belägna delarna av Arjeplogs och Jokkmokks socknar. Vid denna förrättning hava till äldre fastigheter hörande ströängar i hög grad försvårat utläggandet av ändamålsenliga nybyggen. Vid uppgörande av hittills framlagda avvittringsförslag har man sett sig nödsakad till en områdesutläggning av sådan art, att ett flertal nybyggens ägoområden komma att innesluta främmande ströängar, ofta i mycket stor omfattning. Kungl. Maj:ts befallningshavande, till vilkens prövning förslagen överlämnats, har emellertid ansett sig förhindrad att godkänna så olämpliga fastighetsbildningar samt återförvisat ärendet till avvittringsverket, där efter ytterligare förrättningar omarbetning av förslagen ännu pågår. Enligt vad de sakkunnige inhämtat av avvittringsstyresmannen, har det dock visat sig vara förenat med stora svårigheter att utan genomförande av ett större antal ägoutbyten kunna på önskvärt sätt reglera de sökta nybyggena. Utan att anse nybyggesformen innefatta en för nuvarande förhållanden lämplig upplåtelseyp finna de sakkunnige det uppenbarligen önskvärt, att utväg beredes kronan att genom återförvärvande av de ströängar, som ligga till hinder för nybyggen, vilka det här gäller, möjliggöra ett av befolkningen efterlängtat genomförande av efteravvittringen, vilken pågått sedan lång tid tillbaka och föranlett åtskilliga personer att i förhoppning om godkännande av uppgjorda av-

vittringsförslag slå sig ned å de preliminärt utsedda nybyggeslägheterna.

Även ur skogsvårdens synpunkt kan det tänkas, att staten skulle önska att på en eller annan trakt kunna disponera över ströängar antingen för skogskultur å ängarna eller utdikning av närliggande skogsmark.

Att det jämväl för andra ändamål än de nu antydda kan vara av vikt för kronan att omedelbart komma i besittning av ströängar framgår av ett till de sakkunnige av Kungl. Maj:t den 30 december 1916 remitterat ärende, vari de sakkunnige skola framdeles avgiva utlåtande. Frågan gäller där återförvärvande åt kronan av åtskilliga ströängar, belägna å ett område vid utloppet av Stora Lulevatten, varöver vattenfallsstyrelsen anser sig behöva disponera för utförande av vissa vattenregleringsarbeten.

Den utväg, som rättsligen står kronan till buds att i händelse av omedelbart behov komma i besittning av upplåtna ströängar, ligger i ägoutbyten av den art, som, på sätt förut framhållits, åsyftats i de under avvitrtingarna utfärdade nådiga breven om ängarnas bibehållande tillsvidare. Skall denna rättighet kunna göras gällande, erfordras emellertid åtskilliga bestämmelser rörande den formella behandlingen av ifrågasvarande ägoutbyten, och i sammanhang därmed torde även böra komma under överbägende, huruvida icke de för bytet gällande sakliga föreskrifter lämpligen kunna erhålla en i viss mån ändrad innebörd, som bättre tillgodoser ströängsinnehavarnes intressen.

Av den föregående undersökningen framgår, att enligt 1873 års avvitrtingsstadga innehavare av ströängar var skyldig att avstå ängarna utan vederlag i den mån de icke erfordrades för fastighetens bestånd. De omnämnda nådiga breven, enligt vilka ängarna fingo bibehållas tillsvidare innan de kunde mot annan mark utbytas, inneburo icke blott att avvitrtingsåtgärderna i fråga om dessa ängar uppskötos utan även att innehavaren berättigades till erhållande av vederlagsmark under alla förhållanden, således även där frågan gällde ängar, som ej kunde anses erforderliga för fastighetens bestånd. Rörande arten av den vederlagsmark, som borde ifrågakomma, innehålla de nådiga breven ej någon bestämmelse; och då, såsom förut framhållits, ängarna i allmänhet ej äro att anse såsom odlade, kan avvitrtingsstadgans föreskrift att vederlaget för odlad mark skall utgöras av annan odlad mark eller den, som är till odling tjänlig, här ej äga tillämpning. I ett av högsta domstolen den 4 april 1889 meddelat utslag har också i anledning av väckt fråga om ägoutbyte enligt skiftesstadgan förklarats, att kronan

måste anses hava förbehållit sig att bestämna icke allenast tiden, när ängarna skulle mot vederlag av annan mark avträdas till kronan, utan ock vad mark, som skulle givas i vederlag. Kronan torde alltså hava fria händer att i vederlag lämna även skogsmark, som i värde kan anses motsvara ängarna, varvid emellertid synes böra iakttagas, att sådant icke sker i de fall, då jordbruket i följd av bytet skulle avsevärt gå tillbaka.

Ett annat spörsmål är emellertid, huruvida byte av sistnämnda art lämpligen bör från kronans sida ifrågasättas. Det torde nämligen föga stå i överensstämmelse med de grundsatser, staten följer i sin skogspolitik, om staten utan starka skäl låte avhända sig skogsmark, låt vara att det här ej kunde bliva tal om några mera avsevärda områden. Den ökning i värdet av skogsprodukter, som de senare åren bevitnat och som efter mångas mening även framgent kommer att fortgå, manar härutinnan till betänksamhet. Ofta torde för erhållande av regelbundna gränser vara erforderligt att skogsmark ingår i vederlaget. Att sådant tillåtes synes med nödvändighet påkallas av förhållandena, och lämpligt torde vara att i dylika fall även det å skogsmarken förefintliga skogsbeståndet tages i beräkning vid uppskattningen av vederlagets värde. Men bortsett härifrån torde det icke böra ifrågakomma att skogsmark får givas i vederlag för ströäng.

För ett särskilt fall hava de sakkunnige dock icke ansett sig böra fasthålla vid regeln att skogsmark icke må lämnas i vederlag. De sakkunnige syfta härvid å de nu pågående efteravvittringarna inom Arjepluogs och Jokkmokks socknar. Ett betydligt antal av de föreslagna nybygggena — icke långt från 200 — skulle enligt tillämnad områdestilldelning komma att inom sina skiften besväras av främmande ströängar. I flertalet av dessa fall torde möjlighet att frigöra områdena icke stå till buds, med mindre skogsmark får lämnas i vederlag. Med hänsyn till vad de sakkunnige tidigare anfört i fråga om önskvärdheten av efteravvittringens genomförande, anse de avgörande betänkligheter ej föreligga mot att för ifrågavarande fall medgiva ströängars utbytande mot skogsmark med därå växande skog, såframt bytet ej prövas föranleda, att antalet å fastigheten vinterfödda kreatur måste för framtiden minskas.

I fråga om grunderna för värdering av mark, som går i byte enligt avvittringsstadgan, innehåller denna, att bytet skall verkställas antingen efter måttet av höavkastningen eller också, där med hänsyn till markens värde större noggrannhet finnes nödig, efter gradering i

enlighet med skiftesstadgans föreskrifter. Det förra sättet för bytet innebär, att ängen och vederlagsmarken uppskattas efter den höavkastning, ägorna anses kunna, odlingsmark efter verkställd odling, i medeltal årligen giva, varvid skillnaden mellan bättre och sämre hö utjämnas efter vissa i den s. k. skattningsmetoden angivna grunder, så att t. ex. ett lass sämre myrhö svarar mot ett tredjedels lass gott hårdvallshö. Efter denna metod hava de utbyten företagits, vilka någon gång ägt rum i sammanhang med den allmänna avvittringen. Emellertid torde detta sätt för markens värdering numera knappast motsvara skäliga anspråk på noggrannhet. Den andra i avvittringsstadgan omnämnda metoden, nämligen gradering enligt bestämmelserna i skiftesstadgan, är ur noggrannhetens synpunkt av flera skäl att föredraga. Emellertid torde det vara lämpligt, att vid de ägoutbyten, som här äro i fråga, ersätta det vanliga graderingssättet med uppskattning i penningar, något som möjliggör att, på sätt de sakkunniges förslag äsyftar, låta skogsbeståndet ingå i uppskattningen av skogsmark, när sådan ingår i vederlaget. I sak lär icke heller någon egentlig olikhet föreligga mellan denna uppskattningsmetod och den i skiftesstadgan avsedda graderingen.

Upskattningen i penningar bör så verkställas, att till grund för densamma lägges den stadigvarande behållna årliga avkastning, ägorna anses kunna giva. Beträffande uppskattningen av ströäng torde böra gälla, att denna alltid skall värderas såsom naturlig slätter och icke i något fall såsom odlingsmark. Ströängarna hava nämligen tillagts fastigheterna endast i syfte att den naturliga höavkastningen skulle komma desamma tillgodo, och ängarna hava vid skattningsningen värderats efter den avkastning, de i naturligt skick lämna. Det intresse, ströängshavaren ur billighetssynpunkt stundom kan göra gällande att icke gå i mistning av mark, som är behöfvig för tillgodoseende av hans fastighets utvecklingsmöjligheter i fråga om nyodling, torde, på sätt redan iakttagits i de för Västerbottens läns fjälltrakter meddelade bestämmelserna om s. k. tilläggsavvittring, böra tillgodoses genom förbehåll, att ströäng, som lämpligen kan i odlad skick läggas i sambruk med fastigheten, ej må göras till föremål för ägoutbyte, med mindre fastigheten efter bytet har i behåll ett visst minimum av odlingsmark.

Enligt avvittringsstadgan är, såsom redan framhållits, kronan icke skyldig att i något fall utgiva odlingsersättning utan skall jämlikt § 21 av nämnda stadga ströängshavaren i stället för sådan ersättning åtnjuta förmånen att fortfarande nyttja ängen under högst fem år efter det han tillträtt sin nya ägolott. Billigheten torde dock kräva, att

odlingsersättning i förevarande fall utgår. Saknaden av bestämmelse härom torde, såsom redan antytts, utgöra en väsentlig anledning därtill, att ägoutbyten mellan kronan och enskilde endast i sällsynta undantagsfall kommit till stånd i samband med avvitringsarna, i det man funnit det innefatta en oskäligen hårdhet, att den oftast medellöse ströängshavaren skulle på egen kostnad iordningställa odlingsmark, som kunde ifrågakomma att lämnas i utbyte för de utan nämnvärda utgifter användbara ströängarna. I alla händelser synes det uppenbart att i saknad av bestämmelserna om odlingsersättning ströängarnas utbytande mot odlingsbar men ej uppodlad mark i många fall skulle medföra tillbakagång av jordbruket å fastigheter, där sådant byte ifrågakomme.

Angående själva förfarandet vid de ifrågavarande ägoutbytenas verkställande hava de sakkunnige trott det vara lämpligt, att bytesförrättningar så tillvida bibehålla sin karaktär av avvitringsåtgärder, att sedan Kungl. Maj:t meddelat förordnande om bytesfrågans prövning samt lantmätare och gode män verkställt undersökning och avgivit utlåtande, det ankommer på Kungl. Maj:ts befallningshavande att i ärendet meddela beslut, varemot i händelse av missnöje klagan må av ströängshavaren föras i regeringsrätten. I övrigt skulle enligt de sakkunniges förslag skiftesstadgans bestämmelser väsentligen vinna tillämpning å förrättningen.

De sakkunnige hava redan framhållit, att anordnandet av ägoutbyten för ströängars återförvärvande till kronan icke kan anses innebära en fullständig och slutlig lösning av det åt de sakkunnige uppdragna ströängsspörsmålet, utan att sådana byten böra ifrågakomma endast då kronan av en eller annan anledning behöver omedelbart komma i besittning av vissa ströängar. Huruvida omständigheter föreligga, som lämpligen kunna anses påkalla ett ägoutbyte, synes böra bero på prövning av Kungl. Maj:t, som härom torde få mottaga framställningar från ämbetsverk eller andra statsorgan, vilka ur olika synpunkter hava att tillvarata statsintresset. I överensstämmelse härmed har i förslaget 1 §, jämte angivande att spörsmål om ägoutbyte ytterst beror på Kungl. Maj:ts prövning, stadgats, att byte skall ifrågakomma, när i något fall särskilda omständigheter påkalla indragande till kronan av en eller flera ströängar.

Då ägoutbytena äro att anse såsom avvitringsåtgärder, skulle det ligga närmast till hands att uppdraga åt avvitringsverket att hålla de här avsedda förrättningar. Den allmänna avvitringen är emellertid nu i det närmaste slutförd, och det torde ej dröja länge, innan avvitringsverket kan upphöra. Det synes vid sådant förhållande

icke vara lämpligt, att avvitringsverket får befattning med ifråga-varande ärenden. Enligt förslagets 2 § skall det ankomma på lantmätare, som för varje särskilt fall utses av Kungl. Maj:ts befallningshavande, att med biträde av gode män verkställa den förrättning, varom här är fråga.

Såsom förut omnämnts, skall vid uppskattning av ströäng och dess vederlag den behållna avkastningen av de särskilda ägorna läggas till grund. Vid beräkning av behållen avkastning från ströäng eller från äng eller röjningsland, som lämnas i vederlag, skall emellertid, enligt förslagets 6 §, allenast själva bärgningskostnaden men icke kostnaden för det bärgade höets hemforsling avdragas från bruttoavkastningen. Denna till ströängshavarens förmån gjorda avvikelse från huvudregeln har ansetts rimlig, då man eljest i åtskilliga fall skulle komma därhän, att ströängarna för innehavaren saknade allt värde och kunde utan vederlag fräntagas honom, något som skulle strida mot de villkor, varunder ängarna enligt de nådiga breven blivit vid fastigheterna bibehållna och ej heller stode väl tillsammans med den i § 20 avvitringsstadgan givna regel om bruttoavkastningen såsom grund för bytet.

I avseende å de föreslagna bestämmelserna om odlingersättning erinras, att medan enligt skiftesstadgan den ersättningsberättigade äger utan vidare uppbära vad honom tillkommer, förslagets 8 § innebär, att när dylik ersättning uppgår till visst avsevärt belopp, densamma icke må till fullo utbetalas med mindre vederlagsmarken uppodlats eller eljest motsvarande förbättringar utförts å fastigheten. Det har ansetts önskvärt att genom en dylik bestämmelse tillgodose såväl fastighetens bästa som eventuell inteckningshavares intresse.

I de nådiga breven angående ängarnas bibehållande medgavs, att det virke, som åtginge till behöfliga hägnader, hässjor och hölador vid ängarna, finge tillsvidare efter anvisning av revirförvaltaren kostnadsfritt avhämtas från kronomarken. Den sålunda medgivna rätten till erforderligt virke måste anses utan vidare upphöra efter det ängen blivit utbytt mot annan mark. Billighet har dock synts kräva, att fastighetsägaren berättigas att erhålla nödigt virke till första uppförande av såväl erforderliga lador å vederlagsmarken som stängsel kring densamma, och har stadgande härom influtit i 9 §.

Det torde med fog kunna antagas, att kronans intressen vid ägoutbyten av den art förslaget avser skola fullt tillgodoses av de statens organ, lantmätare, jägmästare och länsstyrelse, som hava att taga befattning med bytesfrågorna, och även om det kunde befaras,

att i ett eller annat fall de meddelade bestämmelserna skulle till kronans nackdel bliva föremål för en oriktig tillämpning, torde i varje händelse ett mera avsevärt statsintresse icke härigenom sättas i fara. Betänkligheter torde därför icke ligga i vägen för att, på sätt förslaget 17 § innehåller, utesluta möjligheter av att för kronans räkning föra talan mot beslut, som i förslaget avses. Härigenom vinnes möjlighet att i åtskilliga fall förkorta proceduren och befria överordnade statsorgan från arbete, som med större nytta kan nedläggas på andra uppgifter.

De utgifter för statsverket, som kunna föranledas av de föreslagna ägoutbytena, bestå dels i kostnader för själva förrättningararna och dels i bekostande av den odlingsersättning, som avses i förslaget 7 §. Någon säker beräkning av dessa utgifter låter sig naturligtvis icke göra, då det skall bero på Kungl. Maj:ts prövning i vad omfattning ägoutbyten av här ifrågasatt art skola ifrågakomma. Att utgifterna ej kunna komma att uppgå till något synnerligen avsevärt belopp finna de sakkunnige emellertid uppenbart, och torde de böra bestridas av det å ordinarie stat uppförda förslagsanslaget till skiften och avvitrningar.